

آیا بازار سرمایه ایران مطابق با معیارهای اقتصاد اسلامی است؟

عضو کمیته فقهی و پولی حوزه‌های علمیه گفت: برخی شرکت‌ها به منظور ریزش بورس سهام‌شان را می‌فروشند و دوباره آن را می‌خرند و سپس قیمتش را بالا می‌برند و این کار را مکرر انجام می‌دهند و اگر هم سهمی رشد می‌کند با توجه به وضعیت کنونی اقتصاد این رشد غیرواقعی است و این رفتارها مطابق با اقتصاد اسلامی نیست بلکه باید بورس به بخش واقعی اقتصاد کمک کند.

حجت‌الاسلام والمسلمین غلامعلی معصومی‌نیا، عضو کمیته فقهی و پولی حوزه‌های علمیه در گفت‌وگو با ایکنا، در ارزیابی تطابق بازار سرمایه ایران با معیارهای اقتصاد اسلامی گفت: در طی این سال‌ها تلاش‌های زیادی صورت گرفته تا بازار سرمایه ایران عمیق‌تر شود و ترویج پیدا کند و در این راستا ابزارهای بسیار زیادی هم معرفی شد و نهادهای جدیدی شکل گرفت و در حال حاضر هم در حال توسعه است. مسیری در جهت توسعه بازار سرمایه و تطابقش با موازین فقهی طی شده است.

وی افزود: یکی از اسنادی که در بورس ایران کاربرد دارد و مطرح هست، اسناد خزانه اسلامی است و این نوع اسناد کاربرد اوراق قرضه دارند. اسناد خزانه اسلامی مبتنی بر معاملات واقعی است؛ یعنی برآثر یک معامله یا تأمین مالی واقعی، دین ایجاد و سپس تنزیل می‌شود و در اینجا اسناد خزانه اسلامی کاربرد دارد. به عنوان مثال یک پیمانکار برای دولت کار می‌کند و سپس طلبکار دولت می‌شود و دولت به جای پول به آن پیمانکار اوراق می‌دهد و پیمانکار هم اوراقش را در بازار سرمایه تنزیل می‌کند و این یک صورت از اسناد خزانه اسلامی است.

انجام فعالیت واقعی اقتصادی؛ شرط شرعی بودن اوراق قرضه

عضو کمیته فقهی و پولی حوزه‌های علمیه در این رابطه ادامه داد: هرچند برای سرمایه‌گذاران و شرکت‌کنندگان در بازار سرمایه تفاوتی ندارد چه اوراقی خریداری کنند، چون آنها به هر صورت می‌خواهند در ازای پولی که پرداخت می‌کنند سود ثابتی به دست آورند ولی از منظر نقطه مقابل یعنی دولت و پیمانکار اگر بخواهند قیود شرعی‌اش را رعایت کنند باید حتماً یک فعالیت واقعی اقتصادی انجام دهند و در اثر آن دین ایجاد شود و بعد به جای دادن وجه نقد اوراق بدهند و برون آن را تنزیل کنند.

معصومی‌نیا در مورد نظر فقهای اسلامی نسبت به تنزیل گفت: در فقه اهل سنت تنزیل جایز نیست و در فقه شیعه هم مشهور فقها جایز می‌دانند و غیرمشهور هم معتقدند جایز نیست. مثلاً امام راحل در تحریر الوسيله جایز دانستند ولی بعدها در استفتائات فرمودند که جایز نیست، به‌گونه‌ای که تا وقتی ایشان در قید حیات بودند سیستم بانکی از تنزیل اصلاً استفاده نکرد و بعد از رحلت ایشان بود که استفاده از تنزیل آغاز شد. براساس شنیده‌های بنده علت اینکه امام خمینی(ره) فتوای خود را تغییر دادند به خاطر سوءاستفاده‌های وسیعی بود که در بازار صورت گرفت.

وی با اشاره به شرایط تنزیل گفت: یکی از شرایط تنزیل این است که دین باید کاملاً واقعی باشد و دوم اینکه حق ندارند مبلغ اسمی را افزایش دهند. اگر ما بخواهیم اساس بازار سرمایه را بر تنزیل استوار کنیم باید ابتدا نظر فقها را مدنظر قرار داد و بعد اینکه بررسی کنیم آیا اقتصاد اسلامی و آرمان‌های آن با تنزیل برآورده می‌شود.

این کارشناس اقتصاد اسلامی با بیان اینکه در بازار سرمایه اسناد خزانه، اوراق منفعت، اوراق منفعت و اوراق سلف ماهیت بدهی دارند، اظهار کرد: برای سرمایه‌گذاران و خریداران تفاوتی ندارد که کدام یک از این اوراق را خریداری کنند چون همه آنها سود ثابت دارند ولی برای پیمانکاران و دولت باید فعالیت واقعی اقتصاد انجام پذیرد تا استفاده از آن جایز باشد.

چهار رکن اصلی تشکیل بازار سرمایه

معصومی‌نیا کمک به تولید، تحقق عدالت، تجمع سرمایه‌های پراکنده و سوق‌دهی آن به بخش واقعی اقتصاد و چهارم هم کارایی را چهار رکن اصلی تشکیل بازار سرمایه در ایران و همه جای دنیا دانست و در این رابطه گفت: باید بررسی شود در بازار سرمایه ایران حجم نقدینگی که وارد آن شده تا به امروز چقدر به تولید کمک کرده است. هدف طراحی یک ساختار مالی این است که بتواند اقتصاد را به حرکت درآورد. مرکز پژوهش‌های مجلس گزارشی را منتشر کرده که نشان می‌دهد از سال 90 به بعد حجم خلق پول به طور فزاینده افزایش یافته ولی سرمایه‌گذاری در بخش واقعی اقتصاد روند نزولی داشته، در صورتی که حجم انبوهی از نقدینگی در بازار سرمایه قرار دارد که اگر در سال مهار تورم و رشد تولید وارد بخش واقعی اقتصاد می‌شدند به تولید و مهار تورم کمک می‌شد.

وی با اشاره به عرضه شستا در بورس عنوان کرد: پیش از عرضه شستا به بورس به یکی از دوستان گفتم این کار را انجام ندهید و عرضه این شرکت را متوقف کنید چون هیچ کمکی به تولید نخواهد کرد. شبهاتی وجود داشت ولی نتوانستند به شبهات ما پاسخ دهند. شستا یک شرکت سرمایه‌گذاری است ولی واقعاً اگر سرمایه‌گذاری می‌داند چرا در بیش از 180 شرکتی که سرمایه‌گذاری کرده زیان‌ده شده‌اند؟! اگر توانایی دارند همین 180 شرکت را اداره کنند. بازار سرمایه در ایران به مکانی برای پرداخت بدهی و رفع کسری بودجه تبدیل شده و این چه کمکی به تولید می‌کند؟

عضو کمیته فقهی و پولی حوزه‌های علمیه با بیان اینکه بخش مشتقات بورس منجر به تقویت بخش غیرواقعی اقتصاد شده است، گفت: مثلاً یک میلیون بشکه نفت داریم ولی به اندازه 40 میلیون بشکه اوراق منتشر می‌کنند و وقتی اینگونه باشد معلوم است بخش غیرواقعی و کاغذی اقتصاد اصالت پیدا می‌کند و جدیداً هم که در تبلیغات می‌گویند بدون پول وارد بورس شوید و پول‌دار شوید و این یعنی تقویت بخش غیرواقعی اقتصاد و از سوی دیگر خیلی از شرکت‌ها برای اینکه بازار ریزش کند سهامشان را می‌فروشند و دوباره آن را می‌خرند و سپس قیمتش را بالا می‌برند و این کار را مکرر انجام می‌دهند و اگر هم سهمی در بورس رشد می‌کند با توجه به وضعیت کنونی اقتصاد این رشد مصنوعی است نه واقعی.

اقتصاد بورس محور یا بانک محور؟

معصومی‌نیا اضافه کرد: اقتصاد ایران بانک‌محور است و برخی‌ها می‌گویند باید آن را به بورس‌محور تبدیل کنیم و به نظر من لازم است مراقب چنین اظهارنظرهایی باشیم و فریب نخوریم چون قسمت بسیار زیادی از بازار سرمایه به دست بانک‌ها افتاده و روزبه‌روز هم در حال افزایش است.

وی افزود: اقتصاد اسلامی به اهداف و ضوابطی قائل است؛ ابتدا باید بررسی شود اهداف اقتصاد اسلامی چیست؟ در اقتصاد اسلامی رفاه عمومی همگانی، رشد عدالت‌محور و عدالت توزیعی مبتنی بر رشد بخش واقعی اقتصاد مهم و و محور هستند. از نظر اقتصاد اسلامی ریشه مشکلات در توزیع نهفته شده چون یک عده نمی‌گذارند منابع به صورت عادلانه تقسیم شود.

عضو کمیته فقهی و پولی حوزه‌های علمیه در پایان خرید اعتباری و فروش استقراضی در بورس را به نوعی مشابه ربا دانست.

گفت‌وگو از سعید امینی